

Appelbom

Klingspor

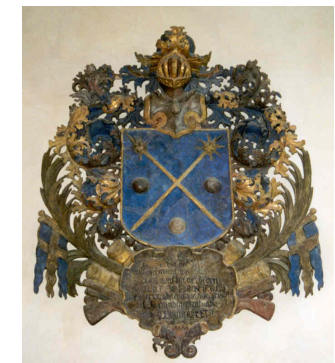

Clerck

Begravningsvapen i Vallentuna kyrka

Drake

Wernfelt

Svenska kyrkan

VALLENTUNA FÖRSAMLING

Adress: Kyrkvägen 4, 186 30 Vallentuna

Besöksadress: Mathiasgården

Tfn vx: 08-511 862 00

Fax: 08-511 862 48

e-mail: vallentuna.forsamling@svenskakyrkan.se

hemsida: www.vallentunaforsamling.se

Bruket av begravnings- vapen

STORMAKTSTIDEN I SVERIGE - början av 1600-talet till början av 1700-talet - innebar erövringar av stora landområden. Dessutom öppnades landet för kulturella impulser från kontinenten. Den konstepok som kallas barocken gjorde sitt intåg och satte präglet på måleri, skulptur och arkitektur. Det är också klart att vissa adelsfamiljer, bl a genom att tillägna sig krigsbyten, blev mycket förmögna. I dessa kretsar och inom kungahuset hörde det till livsstilen att uppträda pompöst och överdådigt och omge sig med allsköns tecken på makt. Behovet av att visa detta gällde även i samband med en adelsmans sista färd.

I olika skriftliga vittnesbörd och på koparstick finns skildrat vad ett begravnings-tåg kunde innehålla. Förutom en mängd sorgklädda människor - ju fler desto bättre - skulle även föremål som visade på den avlidnes makt, värdighet, förnämliga börd och rikedom demonstreras. Svarta fanor med den avlidnes vapen broderat och dennes begravningsvapen i skulpterat trä bars i processionen framför den svarta silverdekorerade katafalkvagnen som drogs av hästar med svarta schabrak. Den kyrkobesökande allmänheten skulle genom att betrakta begravningsvapnen påminnas om den avlidnes förträfflighet.

Två sorters begravningsvapen finns i Vallentuna kyrka. Den ena typen återger själva vapenskölden, som ofta har en pampig ram

De fem huvudbanerens av skulpterat, kräderat och förgyllt trä.

Över överste **Johan Christersson Drake**, d 1677.

Drake

Överste vid Smålands ryttare samt vid adelsfanan Sverige och Finland Johan Christersson Drake af Torp och Hamra, vilken adlades som kornett 1646 och stupade vid Landskrona 1677. Gift med Staffan Klingspors dotter Margareta.

av förgyllda akantusblad eller något annat praktfullt. Övartill kröns vapnet av en hjälm eller flera sådana och där ovanpå hjälmprydnader i form av krigiska symboler och annan dekoration. Undertill brukar det finnas ett utrymme för text om den avlidne, en slags kombination av namnlapp och meritförteckning kan det tyckas. De sålunda utförda begravningsvapnen benämns huvudvapen eller huvudbaner. I Vallentuna kyrka finns fem huvudbaner, tillhörande släkterna Klingspor, Appelbom, Clerck, Drake och Wernfelt.

Den andra formen av begravningsvapen är så kallade anvapen, som visar vilka anfäder och anmödrar den avlidne kunde ståta med. Dessa anvapen kan ibland vara monterade så att anträd eller en anpyramid formas. I Vallentuna kyrka finns idag sex anvapen tillhörande släkten Klingspor. Ursprungligen var de sexton till antalet, men tio tros ha kommit bort i den stora branden 1856.

Sedvänjan att deponera begravningsvapnen i hemsöcknens kyrka upphörde under tidigt 1700-tal. Kyrkorna blev helt enkelt överfyllda med sådana ting och kunde inte ta emot mer. En allmänt sämre ekonomi, reduktion av adelns tillgångar i fastigheter och en ny smakinriktning bort från pompös barock bidrog också till denna utveckling.

Källa: Danderyds pastorats jubileumsskrift 2003. Skribent: Didrik von Porat.

Över generalmajor **Staffan Klingspor** till Bällsta, Attarp, Näsbyholm och Olhamra, f. 1611, d. 1676.

Som överstelöjtnant vid Smålands kavalleri utmärkte sig Staffan Klingspor mycket vid Gustaf Horns expedition mot snapphanarna 1644, och som chef för Smålands ryttare under Karl X Gustavs polska krig skrev han definitivt in sitt namn i vår krigshistoria.

Han slutade som kavallerigeneral och begravdes samtidigt som sin maka, sin son och sin måg under stor prakt i Ridderholmskyrkan. Sedan en annan son, överste Adolf Magnus Klingspor uppfört den stora familjegraven i Vallentuna flyttades Staffan Klingspors stoft dit.

Då den förnämna kopparkistan vid restaureringen öppnades 1855 befanns den gamle generalen vara svept i vitt siden och svart sammet. Han hade en slät guldring på fingret och handskena på handen hade inte förlorat något av sin bländande vitthet.

General Staffan hade inte mindre än sju söner. Dessa sju bröder hade en enda syster som uppnådde vuxen ålder, Margareta. Margareta gifte sig med den berömda

Över presidenten vid Göta hovrätt friherre **Hans Clerck** till Bällsta, Kristineholm och Lagnö f. 1639 d 1711.

Hans Clerck var sväger till Staffan Klingspor och far till Brita Kristina Clerck, Anders Appelboms hustru, och till Beata Johanna Wernfelt, Olof Wernfelts hustru. I tidigare år amiral och tapper sjöhjälte bland annat i holländsk tjänst mot turkarna. Skölden har här kvar den spanska form som användes av Precht under årtiondena kring sekelskiftet.

Klingspor

översten vid Smålands ryttare samt vid adelsfanan Sverige och Finland Johan Christersson Drake af Torp och Hamra, vilken adlades som kornett 1646 och stupade vid Landskrona 1677.

Originellt nog vilar nu överste Drake i det Klingsporska koret i Vallentuna, hans maka i sin födelseförsamling Nottebäck.

Clerck

Text på huvudbaneret:
Hans Kongl Maj:ts och Sweriges Rikes i Lijftiden Högtbetrodde man och Råd och President uti Kongl. Giötha Hofrätt den Högwälborne Herren Herr HANS Clerck, Friherre och Herre till Bällsta, Cristineholm och Lagö är födder i Stockholm år 1639 den 3 Januari, afsommade i Arboga år 1711 den 18 Aprilis och ligger här uti sin hvilokammar i Waltuna kyrka.

Wernfelt

Över amiralen m m **Olof Wernfelt**
f. 1654 d. 1731.

Gift med Hans Clercks dotter Beata Johanna

Appelbom

Över amiralen friherre **Anders Appelbom**
till Kristineholm
f. 1652 d. 1721
jämte hans son Otto Johan Appelbom
f. 1708 d. 1720.
Med små anvapen i rankverket.

Huvudbaneret, som på baksidan har traditionella tvärgående ribbor med uttag för bärstängen, består av en fransk fyrdelad sköld av samma typ som det Wachsclager-ska huvudbaneret där korsarmarna som delar skölden blir smalare in mot hjärtskölden. Ingenting i de fyra fälten antyder ätten Appelboms släktskap med äldre adliga Appelbomska ätten.

De två hjälmarna har smal huvudform och visirets skruvar är låga och pyramidformiga med en fyrpassformig bricka. Hjälmskragens ögelformade inskränningar har en spetsig avslutning. Alla dessa olika detaljer ingår i det Prechtska formspråket. Hjälmtäckets akantus är fortfarande formad i tre enheter längs sidorna och bildar upptill bakgrund för hjälmarna.

Nedanför skölden är en oval kartusch fastsatt och från dess övre del sträcker sig lagerkvistar uppåt längs hjälm-täcket. På lagerkvistarna är de Appelbomska sexton anvapnen placerade under gemensam krona medan ett språkband på var sida berättar vilka som är fäderne- respektive moderne-anor. En ovanlig markering syns på dexter sida där tredje vapnet är ensamt och visar det Appelbomska friherrevapnet. Kartuschens text berättar att:

"Kongl Maj:it troMan och fordom Admiral Dhen Högwälborne Hr: Anders Appelbom Friherre och Herre av Christinaeholm är födder i Dorp A (gradtecken) 1652. d 10 Novembr. Afsommade i Stockholm A (gradtecken) 1721. d 22 Majj och ligger här begrafwen tillika med sin Son Den Högwälborn H Otto Johan Appelbom - som föddes i Stockholm 1708 d. 29 Januarij och döder på Christinaeholm 1720 d 26 Septemb."

Nedanför kartuschen hänger ett skulpterat språkband med texten: *"Här ligger Fadern med sin Son"*. Sonen, Otto Johan Appelbom, begravdes i november 1720 i Vallentuna kyrka medan faderns gravsättning skedde året efter. Huvudbanerets anvapen visar en blandning av icke fulltaliga generationer och följer inte det traditionella mönstret med åtta plus åtta anor.

Appelboms huvudbaner skulle kunna vara tillverkat i den Prechtska verkstaden likaväl som det Clerckska huvudbaneret från 1711 som också finns i Vallentuna kyrka, mitt emot det Appelbomska.

GRAVKÖRET söder om koret byggdes omkring 1680 av överstelöjtnant Adolf Magnus Klingspor f.1647, dödligt sårad under striderna i Kurland 1701, för dennes fader generalmajoren Staffan Klingspor till Bällsta d. 1676, för brodern, ryttmästaren Mattias Hendrik Klingspor, som blev sårad till döds i slaget vid Lund 1676, och svågern, överste och anförare för adelsfanan Johan Christersson Drake, som stupade i slaget vid Landskrona 1677. Dessa jordfästes och deras kistor stod först i Riddarholmskyrkan, men flyttades sedan till det nya gravkoret i Vallentuna.

Det uppges att överstelöjtnant Klingspor för de dyrbara kistorna, likfärderna från Skåne, bisättningarna samt gravkorets byggande haft så stora kostnader, att han måste sälja en gård ute på en av Stockholms malmar samt pantsätta ett gods i Livland.

Han var för övrigt en lärd man och spelade en dominerande roll i församlingen. Överstelöjtnanten hade legat några år i Uppsala och behärskade latinets ovanligt väl. Ja, så väl, att när han kom i strid med kyrkoherden i Vallentuna, Boderus, så skötte han icke bara de skriftliga inlagorna i domkapitlet på latin utan förde också på stående för sin muntliga talan på samma språk.

Ännu märkligare för den tiden är kanske, att han skall ha skrivit poesi på en uppenbarligen riktigt hygglig svenska.

De Klingsporska egendomarna i Vallentuna synes mågra år före hans död genom reduktion ha återgått till Kronans ägo. Bällsta köptes sedermera av hans svåger hovrätts-presidenten Hans Clerck.

I Vallentuna kyrka finns begravningsvapnen upphängda, vilka bars i begravningsstågens högtidliga procession. Ursprungligen lär även Staffan Klingspors, hans hustru Sofia Anna Chemnitz' och måg Johan Drakes kistor ha stått i gravkorets minneshall.

Efter eldsvådan 1856 inrättades minneshallen till sakristia. I gravvalvet vilar stoftet av Klingsporska, Clerckska, Appelbomska, Lagerfeltiska och Gyllenbergiska familjememmar.

Vid 1937 års restaurering upptogs och iordningställdes 23 kistor, en del av dessa praktexemplar av koppar med förgyllda ornament. Vid samma tillfälle restaurerades även gravkoret i övrigt.

Källor: Kyrkor i Vallentuna härads utarbetat av Ungegerd Henschen och Armin Tuulse på uppdrag av kungl. vitt. hist. och ant.akademien. Sthlm 1954. Samt Sven Vängby 1937.

Klingsporska gravkoret

HÄR INTILL ses de sex kvarvarande anvapnen till Huvudbaneret tillhörande släkten Klingspor. Överst ses den lilla Dönhoffska vapenskölden som visar intressanta spår från branden 1856. Ursprungligen fanns sexton anvapen till Klingspors huvudbaner. Efter branden 1856 återstod sex. De övriga anvapnen har släktnamnen Stackelberg, Tiesenhausen, von Bergen zu Carmel, Krüdener och Knorring.

Källa: Sven Vängby 1937

ADELSHISTORIA

Den svenska adelns tillkomst räknas från 1279, då Alsnö stadga utfärdades av kung Magnus Ladulås. Magnus Erikssons landslag 1347 påbjöd en viss rangordning inom frälset. Vid Eriks XIV:s kröning 1561 utsågs grevar och friherrar för första gången.

Gustav II Adolfs riddarhusordning från 1626 fastslog adelns organisatoriska ställning i riket.

Den 7 december 1865 röstade adeln för den nya tvåkammarriksdagen. Adeln gavs dock en fortsatt ställning som offentligrättslig korporation med bestämda förvaltningsuppdrag.

En av kungen adlad person sökte introduktion på Riddarhuset för att vinna stämma och säte i riksdagen. Kung Oscar II var den siste som adlade - 1902 adlades upptäcktresanden Sven Hedin. Konungen miste rätten att adla genom 1974 års regeringsform.

Källa: www.riddarhuset.se

ALLA BEGRAVNINGSVAPEN

renoverades 1937, samt 1992. Vapnen omplacerades delvis 2002, vid byggnationen av den nya kororgeln, som placerades ovanför det Klingsporska gravkoret mot nuvarande sakristia invid långhusets södra vägg.

HUVUDBANER och ANVAPEN

består av flera olika delar. Ordet huvudbaner innebär hela skulpturen. Vapen och baner är ord som här används i betydelsen huvudbaner.

När det gäller huvudbaner och anvapen måste dessa skiljas från epitafier och minnessköldar. Huvudbaner och anvapen brukar idag sammanfattningsvis omtalas som begravningsvapen. Denna gemensamma beteckning används först i och med Strängnäsutställningen 1910 där Sigurd Wallin använder ordet begravningsvapen i sina studier och artiklar.

"Begravningsvapen är en gemensam benämning på ett flertal olika slag av vapen, heraldiska såväl som bruksvapen, vilka alla äga gemensamt, att de en gång blivit burna i en begravningsprocession."

Ordet epitafium kommer från de grekiska orden *epi* och *tafios* vilkas innebörd är: på, efter eller över en grav.

Minnessköldar är runda eller sköldformade tavlor där ättevapnet är målat på sköldens framsida.

Källa: Huvudbaner och anvapen understormaktstiden, av Inga von Corswant-Naumburg

DENNA SKRIFT gör inga anspråk på att ge en heltäckande information om de elva begravningsvapnen i Vallentuna kyrka, så ej heller vad gäller det klingsporska gravkoret. Informationen är sammanställd från diverse källor, angivna på respektive plats.

Tanken är att det kan användas som stöd för guider/vårdar och vaktmästare i Vallentuna kyrka, samt andra intresserade. Min förhoppning är att det går att få fram mera information om dessa vapen i framtiden.

Vallentuna, maj 2014

Brita Fromm, informatör i Vallentuna församling